

ስለ ኡዲስ አበባ ከተማ አመሥራሪት

ከፕሮፍሰር ሪፖርት ፓንክረስት የታሪክ መጽሐፍ የተተረጎመ

መስከረም 23ቀን 2011ዓም(03-10-2018)

የኡዲስ አበባ ከተማ መመሥረት እንደ ቀድሞው ከተሞች አክሱምና ጎንደር በአገሪቱ ታሪክና ሂደት ላይ ትልቅ ለውጥና አስተዋጽኦ አምጥቷል። የኡዲስ አበባ በከተማነት መመሥረት ምኒሊክ የሸዋ ንጉስ በነበሩበት ጊዜ የተቀመጡበትን አንኮበርን ለቀው በአንጦጦ አካባቢ ውቃቃ በተባለው ኮረብታ ላይ ከመስፈራቸው ጋር የተያያዘ ነው። ምንም እንኳን በአንጦጦ ላይ ከተማቸውን ለመመሥረት ፍላጎት ቢኖራቸውም፣ ልባቸው ቢከጅልም የአንጦጦ መልከዐ ምድርና ተራራማነት ለመገናኛና ለመጓጓዣ አዳጋች፣ በተጨማሪም ነፋሻና ብርዳማ ስለነበር ለከተማነት አመቺ ሆኖ አልተገኘም። ስለሆነም ወደ ሌላ ቦታ ለመንቀሳቀስ ፍላጎት ነበር። እቴጌ ጣይቱ ብጡል የንጉስ ምንጊክ ባለቤት ዐይናቸውን የጣሉበትና የተማረኩበት ከባቢ ከአንጦጦ ባሻገር ከዝቅተኛው/ከረባዳው/መሬት ላይ ነበር። ቦታው ላይ ፊኒን እያለ (እየፈነነ) የሚወጣ ውሃ/ጠበል/በመኖሩ ምክንያት በሕዝቡ አጠራር ፊኒኔ ወይም ፊንፊኔ ይባል እንደነበረ ታሪኩን የሚያውቁ ሰዎች ይመሰክራሉ። እሁንም በቅርቡ የኡዲስ አበባ ከተማ ጥንት ሸገር ተብሎ ይጠራ እንደነበር ለመታወቅ ተችሏል። ለዚህ ፍንፊኔ ለሚለው አጠራር እንደማስረጃ ያህል ለማቅረብና ለማስታወስ ከጽሁፉ መጀመሪያ ላይ ስለ ቦታ ስያሜና አጠራር የተገለጸውን ማስታወሱ ይረዳል፤ በተጨማሪም ጨዋታን ጨዋታ ያነሰዋል ይባላልና በተመሳሳይ መንገድ እኔ የተወለድኩበት መንደር ስም እንዴት እንደመጣ ታሪኩን ጠቀስ አድርጌ ባልፍ ለአንባቢው የበለጠ ግንዛቤ ይሰጣል ብዬ አምናለሁ።

የተወለድኩት ደሴ ከተማ ሳላይሽ ተብሎ በሚጠራው ሰፈር ውስጥ ነው። የሰፈሩ አጠራር የመጣው በአደዋ ዘመቻ ጊዜ የአፄ ምኒሊክ ጦር ወሎ ውስጥ ወረኢሉ በሚባለው ቦታ እንዲሰበሰብና ጉዞውን ወደ ሰሜን እንዲቀጥል በወጣው አዋጅና ጥሪ መሠረት የጦር አበጋዞችና መሪዎች በዛው በተባለው ቦታ ተሰበሰቡ። ወደ ሰሜን የጦር ሜዳ ለመሄድ የግድ በደሴ ከተማ በኩል ማለፍ ነበረባቸው። ከዘመናዊ መሪዎቹ መካከል አንዱ እራስ (ለጊዜው ስማቸውን አላስታወስኩትም) አድዋ ደርሰው በድል አድራጊነት ሲመለሱ እንደመጀመሪያው ጊዜ በደሴ ማለፍ ሳይሆን አዳርም አድርገው ነበር። ድንኳናቸው የተተከለውና እረፍት ያደረጉበት ቦታ እኔ የተወለድኩበት መንደር ነበር። ደጃዝማቹ ከመንገድ እንዳረፉ የሚጠጣ ውሃ ይጠይቃሉ፤ የቀረበላቸውን ውሃ ጭልጥ አድርገው ከጠጡ በኋላ እንዲደገማቸው ይጠይቃሉ ፣ ተደገማቸው። ከዛም እንዲህ ያለው ጣፋጭና የሚያረካ ውሃ ከየት መጣ? ብለው ሲጠይቁ ከዚሁ ሠፈር ከሚመነጭ ምንጭ የተቀዳ ነው የሚል መልስ አገኙ፤ ለካስ ወደ አድዋ ስሄድ ትልቅ ነገር አምልጦኝ ኖሯል፤ ምንም እንኳን በቦታው ባልፍም ቦሩ ሜዳ ገብቶ ለማደር በመገሰገሱ ይህን የመሰለ ጣፋጭና የሚያረካ ውሃ ለመቅመስ አልቻልኩም፤ ሳላየውና ሳልቀምሰው አልፎዋለሁ፤ በሉ ከአሁን በኋላ ምንጭን “ሳላይሽ” ብላችሁ ጥሯት አሉ ይባላል። ከዚያ በኋላ ሠፈሩ በደጃዝማቹ በተሰየሙት ምንጭ በሳላይሽ ለመጠራት በቃ። ይህን ታሪክ የነገረችኝ ወላጅ እናቴ ነች። ሌሎችም ታሪኮች ማታ ማታ እሳት ዳር ሆነን ቆሎ እየቆረጠምን ነግራኛለች።

የኡዲስ አበባ ከተማም አልፎ አልፎ ፊንፊኔ በሚለው አጠራር የሚታወቀው በአሁኑ ፍልውሃ ተብሎ በሚጠራው አካባቢ ፊኒን እያለ በመውጣቱ በሕዝቡ ፊኒኔ ተብሎ ይጠራ በነበረው ውሃ/ጠበል/ አካባቢ የመጀመሪያዎቹ ቤቶች በመስራታቸውና መንግሥታዊ ተቋም በመመስረቱ ነው። ለዚህም አጠራር በአብዛኛው መልኩ ከላይ ከጠቀስኩት የሳላይሽ መንደር ስያሜ ጋር ይመሳሰላል።

የነበረውን አጠቃላይ መልክ የታሪክ መዝጋቢው ገ/ሥላሤ እንዲህ ሲሉ ያቀርቡታል፡-

በከረምቱ ወራት በ1886 ዓ.ም. ንጉሥና ንግሥቲቱ ለሁለተኛ ጊዜ ወደ ፍል ውሃ ለጠበል ሄደው በከባቢው ብዙ ድንኳኖች ተተክሉ። ንግሥት ጣይቱ ባላቸውን አፄ ምንጊክን በዛ ከባቢ ቤት ለመሥራት እንዲችሉ ፈቃድ ጠየቁአቸው። ንጉሡም አሁን የቤት መሥሪያ ቦታ በኋላ ደግሞ አገር እስጥሻለሁ ሲሉ ፈቀዱላቸው። ንግሥቲቱም

የት ቦታ ላይ ልሥራ ብለው ባላቸውን ቢጠይቋቸው፣ምንጊክ በእጃቸው እየጠቆሙ፣ከዛ አባቴ፣ንጉስ ሣህለ ሥላሄ በአጥር ከልሎ ካስቀመጠው ቦታ ላይ ሥሪ አሏቸው። ብለው ጸሃፊው ይገልጻሉ። ቀጥለውም ምንጊክ ስለአባታቸው ምኞትና ትንቢት አብረዋቸው ለነበሩት መኳንንት “አባቴ ከዛ ዛፍ ስር ገበጣ እየተጫወቱ በነበረበት ጊዜ እንደ ትንቢት አንተ ቦታ ወደፊት የልጅ ልጄ ከተማ ይመሠርትብሃል” ብለው ተናግረው እንደነበር ገ/ሥላሄ ገልጸዋል።

በሌላም መጽሐፍ ላይ አጼ ምንጊክ አገር ለማሰባሰብ በሚጥሩበትና በሚዘምቱበት ወቅት በሐረር ሰፍኖ የነበረውን በጎሰኛ ባላባቴ በሱልጣን አብዱላሂ መዳፍ ስር የነበረውን አስተዳደር ለማሰገድ በቦታው እንደነበሩ ከባለቤታቸው ከእቴጌ ጣይቱ አንድ ደብዳቤ ደረሰባቸው።እቴጌዋ በጻፉላቸው ደብዳቤ ለሁሉም የተመቼ ጥሩ መሬት አግኝቻለሁ፤ከተማ ልቆረቁር አስቤአለሁና ቤት እንድሠራ ይፈቀድልኝ፤ቦታውንም አዲስ አበባ ብዬዋለሁ የሚል ነበር።ባላቸውም አጼ ሚኒሊክ በሃሳቡ ተስማምተው ቤት እንዲሠሩ ፈቀዱላቸው የሚል ታሪክ ነው።ግራም ነፈሰ ቀኝ በመሰረታዊው የአዲስ አበባ ከተማ አመሰራረት ላይ የሚጋጭ አይደለም።

በማግስቱ እቴጌ ጣይቱ የሚፈልጉት ቤት እንዲሠራ ትዕዛዝ ሰጡ።በሚቀጥለውም ዓመት በ1887 ዓ.ም.የቤቱ ሥራ ተጠናቆ እቴጌ ጣይቱ ከእንጦጦ ለቀው ከጠበሉ በላይ ከተሠራው ወደ አዲሱ መኖሪያ ቤታቸው ተንቀሳቀሱ።አብሯቸው የተንቀሳቀሰው አጃቢ እንደየማዕረጉ እያራራቀ የግል መኖሪያውን ሠራ።የከባቢው መልክ ተለወጠ።የሚያምር መንደር ሆነ።በዚያም ወቅት ነው የከባቢውን ማማርና ለውጥ የተገነዘቡት እቴጌ ጣይቱ አዲስ አበባ የሚል መጠሪያ ስም ያወጡላትና መጠራት የጀመረው።

ከግማሽ መቶ ዓመት በኋላ የወጣው የአዲስ አበባ ከተማ ማዘጋጃ ቤት መግለጫ እንደሚያሳየውና የመጀመሪያው ከንቲባ ፊታውራሪ ደምቤ ወ/አማኑኤል እንደገለጹት በፊንፊኔ ዙሪያ የነበረው መሬት እንደ ግለሰቡ የሥልጣን ደረጃና ለንጉሡ እንዳለው አቅርቦት እንደሚከተለው ተደልድሎ ነበር።

ልዑል ራስ መኮነን፣ንጉስ ሚካኤል፣ራስ ወልዴ፣ፊታውራሪ ሀብተ ማርያም፣ራስ ደረጀ፣ደጃ.ወ/ገብርኤል፣እቴጌ ጣይቱ፣የቤተመንግሥት ጥበቃ ክፍል፣የሠንጋ ማረጃ ክፍል/ቄራ/፣ሊጋባ ጣሰው፣አፈንጉስ ነሲቡ፣ጽሃፌ.ትዕዛዝ ገ/ሥላሄ፣ራስ ናደው፣እጨጌ ገ/ሥላሄ፣በጅሮንድ ፍቅረሥላሄ፣ራስ አባተ (በኋላም እቴጌ ሆቴል) ፣ደጃ.ገርማሜ፣ ፊታውራሪ አባኮራን፣ነጋድራስ አግደው፣የሠራተኞች ክፍል (ማድ ቤቶች) ፣ደጃ.ውቤ፣ደጃ.ብሩ ሀ/ማርያም፣ ፊታውራሪ ገበዬሁ፣ጎላ ሠፈር፣ንጉስ ወ/ጊዮርጊስ፣አዛዥ ግዛው፣ራስ ቢትወደድ ተሰማ፣ደጃዝማችበሻህ አቦዬ፣ ሊቀመኳስ አድነው፣ጠመንጃ ያዥ ሠፈር፣ራስ ልዑል ሰገድ፣ደጃዝማች ገነሜ፣ራስ ጎበና ዳጩ...ሌሎቹም ከነባለሚላቸው እንደየማዕረጉ የመኖሪያ ቤት እየሠሩ ከተማዋን አደመቋት።

የአዲስ አበባ ከተማ ሰፋፊ ቦታ በነዚህ ከዚህ በላይ በተገለጹት ባለሥልጣኖች ይዘታ ሥር ውሎ እስከ ቅርብ ጊዜ ድረስ አሁንም አንዳንዱ ከባቢ በስማቸው ለመጠራት ችሏል።

የአዲስ አበባ ከተማ እያደገ ሲሄድ፣የውጭ አገር ተወላጆችም እየመጡ መኖር ጀመሩ።የጆርጅያ ተወላጅ የነበሩት ሃኪም፣መድሃኒት ቀማሚ/ፋርማሲስት/ዶር.መረብ እንደገለጹት፡-

በ1891 ዓ.ም.ምንጊክ የንጉሡ ከተማ ወደ ሌላ ቦታ ዳግም እንደማይንቀሳቀስ ቃል በመግባት ቁጥራቸው ከ15 ለማያንሱ የውጭ አገር ተወካዮች/ዜጎች/የመኖሪያና የመሥሪያቤት መገንቢያ ቦታ እንዲሰጣቸው በመወሰናቸው ግንባታው በአጭር ጊዜ ውስጥ ተጠናቀቀ።

ከጊዜ በኋላ ግን በከተማዋ ውስጥ ችግር እየተከሰተ መጣ፤የብዙ ነገሮች እጥረት ተፈጠረ።በተለይም ለማገዶ የሚሆን አንጨት ጠፋ።በከባቢው የነበረው ጫካ አለአግባብ በግፍ በመጨፍጨፉ፣ለተቆረጠውም መተኪያ ስላልተተከለ፣ጭራሮና ሣር ሳይቀር እየተመነጠረ ለማገዶ ስለዋለ ችግሩ ጣራ ነካ።በኢትዮጵያ ዘንድ ለተቆረጠው ዛፍ ምትክ የመትከሉ ልማዱም፣እውቀቱም፣ፍላጎቱም አልነበረም።በችግሩ የተነሳ አዲስ አበባን ለቆ ወደ ሌላ ቦታ ለመሰፈር ሃሳብ ቀርቦ ነበር።ሆኖም ግን በውጭ አገሩ ተወላጆች ምክርና ተቃውሞ ለመንቀሳቀስም

የሚያመጣውን ድካምና የንብረት ውድመት በማየት ለማገዶ የሚሆን እንጨት ከሩቅ እያመጡ ለመጠቀም ተወስኖ የከተማው ምስረታ እንዲቀጥል ሆነ። በጫካውና በዛፉ ምክንያት መናገሻ፣ ሜጫና፣ አዲስ ዓለም ለከተማነት ታጭተው ነበር። በንጉሱ የመጨረሻ ውሳኔ አዲስ አበባ የመንግሥቱ መቀመጫ ዋና ከተማ ሆነች። የመጀመሪያዎቹ ያውሮፓውያን የድንጋይ ቤቶች መሠራት ተጀመሩ። የችግሩ መከሰት ኢትዮጵያን በተለይም ምኒሊክን የጫካን ልማት ጥቅም እንዲረዱና እንዲስፋፋ፣ ዛፍ አለአግባብ እንዳይቆረጥ የሚያግድ አዋጅ እንዲያወጡ ገፋፋቸው። ለአገሩ እንግዳ የሆነውም ባሕር ዛፍ (ከባህር ማዶ ስለመጣ) በሰፊው እንዲተከል መመሪያ ወጣ። በ1910 ዓ.ም. የአዲስ አበባ ነዋሪ ቁጥር ከ60-100 ሺህ እንደሚሆን ይገመት ነበር።

የንጉሳዊ ቤተሰቦችና የቅርብ መሳፍንቶች የሚበልጠውን ሠፋፊ የከተማ ቦታ ሲይዙ ከከተማው 58% የሚሆነው ቦታ በ1768 በሚሆኑ ባለቤቶች ማለትም ከ10.000-71.000 ካሬ ሜትር በነፍስ ወከፍ ተይዞ እንደነበር በኋላ የተመረመረው ማስረጃ ያሳያል። ከዚያም ሌላ 24.590 የሚሆኑ ዝቅተኛ ባለይዘታዎች 7.4% ሚሆነውን ቦታ ሲይዙ፣ 12.7% ለመንግሥትና ለውጭ አገር ኤምባሲዎች፣ 12% ለቤተክህነት፣ ቀሪው 9.9% በስውር ለቤተመንግሥቱ ቤተሰቦች ተከፋፍሎ ተይዞ ነበር።

የከተማ ቦታ ምሪት በ19ኛው መቶ መጀመሪያ ዓመት ላይ የባለቤትነትን የሚያረጋግጥ አዲስ መልክ ያዘ። ይህም በመሬቱ ባለቤቶች ላይ የነበረውን ስጋት ሊፍቀው ቻለ። ምንም እንኳን ንጉሥ ምኒሊክ የቦታው፣ የመሬቱ ባለቤትና ሰጭ ነሹ እራሳቸው ሆነው ሳለ በቋሚነት ለሌሎቹ መብት አሳልፎ መስጠቱ ቢያስጋቸውም በውጭ አገር አማካሪዎች ግፊት ሙሉ በሙሉ ባያምኑበትም የሚከተለውን 32 አንቀጽ የያዘ ሕግ በማህተማቸው ተረጋግጦ በ1907 ዓ.ም. በአዋጅ ወጣ።

አንቀጽ 1- እኔ ምኒሊክ ሁለተኛ የኢትዮጵያ ንጉሥ ለአገሬና ለውጭ አገር ተወላጆች ሕጉን እስካልጣሱ ድረስ በአዲስ አበባ ከተማ ውስጥ መሬት የመግዛት መብት የሚያስችላቸውን ልዩ ሕግ ፈቅጆ አሳልፌአለሁ።

አንቀጽ 2- መንግሥት ለመሬቱ የሚከፈለውን የዋጋ ተመን ያወጣል።

አንቀጽ 3- ግለሰብ የመሬት ባለቤቶች/ባለይዘታዎች/በሕገ መሰረት የያዙትን መሬት ለመሸጥ ይችላሉ።

አንቀጽ 4- የመሬቱ ልክ በካሬ ሜትር ይሆናል። አንድ ካሬ ሜትር ማለትም አንድ ሜትር በአንድ ሜትር ነው።

አንቀጽ 5- መሬቱን የሚሸጥና የሚገዛ የመሬቱ ስፋት በምስለኔ (በባለሥልጣን) የተረጋገጠና መሃንዲስ በካርታ ያስቀመጠው መሆን ይኖርበታል።

አንቀጽ 6- የካርታው ግልባጭ ለመንግሥት ቢሮ ቀርቦ በአዲስ አበባው የካርታ ዝርዝር ካድስትራል ውስጥ መካተት ይኖርበታል።

አንቀጽ 7- የድንበሩ፣ የዋጋው መጠን፣ የመሬቱ ስፋት በሁለት መሃንዲሶች የሚወሰን ሲሆን ከሁለቱ አንዱ ወይም ሁለቱም መሃንዲሶች የመንግስት ተቀጣሪዎች መሆን ይኖርባቸዋል። እነሱም ለመቃኘትና ለመመዝገብ አላፊነት ሲኖርባቸው ለሥራቸው አበላቸውን የሚከፍለው መንግሥት ነው።

አንቀጽ 8- የመንግሥት መሬት በሚሸጥበት ወቅት የመሃንዲሱን ዋጋ ገዥው ይከፍላል። የተለዩ ሁኔታ ሲገጥም ወጭውን ማን መክፈል እንደሚኖርበት ገዥውና ሻጩ ተስማምተው ይወስናሉ።

አንቀጽ 9- የመንግሥት ተወካይ የመሬቱን ዋጋ የመተመን ሥልጣን አለው። መንግሥትም ለገዢ ቀብድ የመክፈል መብት ይሰጠዋል። ሆኖም ግን በሙሉ ተከፍሎ የሚያልቅበት የጊዜ ገደብ በግልጽ መቀመጥ ይኖርበታል። በተወሰነው ቀን ተከፍሎ ካላለቀ መንግሥት መሬቱን መልሶ የመውሰድ መብት አለው። ለገዥውም የከፈለው ገንዘብ ያለ ወለድ ተመላሽ ይሆናል።

አንቀጽ 10- መንግሥት ለመሬት ገዢ የባለቤትነት የምስክር ወረቀት በመስጠት ለመስራት የሚፈልጉትን ነገር በሕገ መንግሥት እንዲሰሩ ፈቃድና እውቅና ይሰጣል።ነገር ግን ይህን የምስክር ወረቀት የሚያገኙት የገዢነትን ገንዘብ ሙሉ ለሙሉ መክፈላቸውን በሕገ መንግሥት የተደነገገውን ማክበራቸው ሲረጋገጥ ነው።

አንቀጽ 11- የምስክር ወረቀቱ ኮፒ በመዝገብ ቤት ውስጥ መኖር ሲገባው ቁጥሩ፣የሻጩ ስም፣የገዢ ስም፣ የመሬቱ ስፋት፣በቦታው ላይ ያለ ቋሚ ንብረት፣ድንበሩ፣የጎረቤቶቹ ስም፣የከባቢው ስም፣የመሬቱ ዋጋ፣እንዲሁም የተሸጠበት ዓመት ወርና ቀን ተተንትኖ መቀመጥ ይኖርበታል።

አንቀጽ 12- የሚሰጠው የምስክር ወረቀት የመንግሥት ማህተም የሰፈረበት ሲሆን ለማህተሙ 10 ብር በተጨማሪም ቀረጥ 1መቶኛ (1%) ብር ከጠቅላላው የመሬቱ ዋጋ ተተምኖ ለመንግሥት ይከፈላል።

አንቀጽ 13- አንድ ግለሰብ መሬት ሲሸጥና ሲገዛ የመንግሥት ተወካይና ሁለት እማኞች መገኘትና በምስክር ወረቀቱ ላይ መፈረም ይኖርባቸዋል።

አንቀጽ 14- ግለሰብ መሬት በሚሸጥበትና በሚገዛበት ወቅት ሽያጩ (ውሉ) በመንግሥት ማህተም ተረጋግጦ ከመንግሥት መዝገብ ውስጥ መመዝገብ ይኖርበታል።በአንቀጽ 12 መሰረትም የተደነገገው የ 10 ብር ክፍያና የጠቅላላው የመሬቱ ዋጋ የመቶ አንደኛ (1%) ክፍያ ገቢ ይሆናል።

አንቀጽ 15- ገዢና ሻጩ የተስማሙበትን እውነተኛ የገንዘብ ልክ ሽፍነው የተሳሳተ ዋጋ ለመንግሥት ካቀረቡና ከተደረሰበት ገዢው አራት እጥፍ ለመንግሥት የሚገባውን ገቢ ይከፍላል።ሻጩና ምስክሮቹ የገዢው ተያገኙት ይሆናሉ።ነገር ግን ወንጀሉ ሳይታወቅና ሳይጋለጥ ሁለት ዓመት ከሞላው ማንም በጥፋቱ አይጠየቅም።

አንቀጽ 16- የውጭ አገር ተወላጆችና ኩባንያዎች በሕገ መንግሥት መሬት የመግዛት መብት ሲኖራቸው መጠኑ ግን ከአስር ሄክታር አይበልጥም።ሆኖም ግን መንግሥት ለመጨመር መብት ይኖረዋል።ይህን ሕግ የሚጥስ ከፍተኛ ቅጣት ይቀጣል።መሬቱ ይወረሳል።የገዛበት ዋጋ ብቻ ተመላሽ ይሆናል።

አንቀጽ 17- የመሬቱ ባለቤት መሬቱን ከገዛበት ጊዜ በ25 ዓመት ውስጥ መልሶ በትርፍ ሲሸጥ ለመንግሥት ከትርፍ አንድ ሶስተኛውን (1/3) የመስጠት ግዴታ አለበት።ይህን ሕግ ጥሶ የተገኘ በ15 አንቀጽ የተገለጠው ሕጋዊ እርምጃ ይፈጸምበታል።

አንቀጽ 18- ከመንግሥት የተገዛ መሬት ዋጋው ሙሉ ለሙሉ ተከፍሎ ሳያልቅ ቢሸጥ ሻጩና ገዢ ቀሪውን ማን እንደሚከፍል ለመንግሥት ማሳወቅ/መግለጽ/ ይኖርባቸዋል።ይህም የውል ስምምነት በመንግሥት መዝገብ ውስጥ ይሰፍራል።

አንቀጽ 19- ለመንግሥት የሚከፈል የመሬት ማለትም የሽያጭና የግብር ዕዳ ከሁሉም ቅድሚያ ይኖረዋል።

አንቀጽ 20- መሬቱን የገዛው ግለሰብ የምስክር ወረቀቱን/ሰርቲፊኬቱን/ለመረከብ የሚያስችለው የሚጠበቅበትን ክፍያ ሙሉ ለሙሉ ከከፈለ በመሬቱ ላይ የፈለገውን የማድረግ መብት አለው።ሙሉ ለሙሉ ወይም ቀንሶ ለመሸጥ፣አሳልፎ ለመስጠት፣ወይም በማስያዝ ገንዘብ ለመበደር ይችላል።የሚሸጠው ቦታ በከተማ ውስጥ ከሆነ ግን የሚሸጠው ቦታ ከአራት መቶ (400) ካሬ ሜትር ማነስ የለበትም።

አንቀጽ 21- የመሬቱ መጠን እንዳለ ተከብሮ ይቆያል።ከሕገ ውጭ መክፈልና መሰንጠቅ አይቻልም።

አንቀጽ 22- ገዢው እዳውን ከመክፈሉ በፊት ቢሞት ወራሹ ይከፍላል።ወይም ከመንግሥት ጋር በመነጋገር ዘዴ ይፈጥራል።ይህን ለማሟላት ካልቻለ በአንቀጽ ዘጠኝ በተጠቀሰው መሰረት መንግሥት ቦታውን ይወስዳል። በቦታው ላይ ቤት ተሰርቶበት ከሆነ ቤቱና መሬቱ ተሸጦ ከእዳው የተረፈው ገንዘብ ለባለቤቱ ገቢ ይሆናል።

አንቀጽ 23- የመሬቱ ወራሽ መሬቱን ለመከፈል ከፈለገ ይችላል። ሆኖም ግን ድርሻውን ከአራት መቶ (400) ካሬ ቦታች ለመቀነስ ከፈለገ የመንግሥት ፈቃድ ማግኘት ይኖርበታል።

አንቀጽ 24- ወራሽ ለመንግሥት የወረሰውን የመሬቱን ግምት ሁለት በመቶ (2%) መክፈል ይኖርበታል።

አንቀጽ 25- መንግሥት ለከተማው ልማትና እድገት አስፈላጊ ሆኖ ካገኘው መሬቱን በመውረስ ለባለቤቱ የመንግሥት ባለሙያዎች በወሰኑት መሰረት ካሳው ይሰጠዋል።

አንቀጽ 26- መንግሥት ለሥራ የሚፈልገው መሬት ካነሰ ወይም ስፋቱ ከሁለት ሜትር ቦታች ከሆነ መንግሥት ለባለቤቱ በቀድሞው የመሬት ዋጋ ተመን መሰረት ካሳ ይከፍላል። ሆኖም ግን ይዘታው ከአስር ዓመት በላይ ከሆነ የመንግሥት ባለሙያ በገመተው መጠን መሰረት ካሳ ይሰጣል።

አንቀጽ 27- በመሬቱ ላይ ህንፃ ከቆመበት መንግሥት የመሬቱን ግምት ይሰጣል። ወይም በስምምነት ሌላ ቦታ በምትክ እንዲያገኝ ይሆናል።

አንቀጽ 28- የንብረቱ ባለቤት የሆነ የውጭ አገር ዜጋ ቢሞት ወራሽና ታዛቢ ወይም ጉዳይ ፈጻሚ ከሌለው መንግሥት ቦታውን ወስዶ ያከራያል። ሆኖም ግን በማንኛውም ጊዜ ወራሽ ነኝ ባይ በሚቀርብበት ጊዜ መንግሥት

1. የመንግሥት ዕዳ ቢኖርበት

2. መንግሥት ለቦታው ማሻሻያ ያወጣው ገንዘብ ካለ

በመሬቱ ዋጋ ግምት ሁለት በመቶ (2%) የሚከፈለው ግብር ተደምር ለመንግሥት ገቢ ይሆናል።

አንቀጽ 29- እስከ ሰላሳ ዓመት ድረስ ወራሽ ነኝ ባይ ካልቀረበ መንግሥት መሬቱን ይወስዳል። ያገባኛል ጥያቄም ሊነሳ አይችልም።

አንቀጽ 30- ሟች ወራሽ ከሌለው መሬቱ የመንግሥት ንብረት ይሆናል።

አንቀጽ 31- በመሬት ዙሪያ ለሚነሳ ጭቅጭቅና ውዝግብ ዳኛ በሕጉ መሰረት ፍርድ በመስጠት ጠቡን ሊያሰግድ ይችላል። ነገር ግን ያንን ለማድረግ የሚያግዝ ሕጋዊ አንቀጽም ሆነ ሕጋዊ መንገድ ከሌለ ዳኛ በመሰለው (ናፖሊዮኒክ) ይፈርዳል።

አንቀጽ 32- ይህ ሕግ በጽሁፍ በከተማው መጋቢና በአመቺ ቦታዎች ላይ ይለጠፋል።

ተጻፈ ጥቅምት 20 ቀን 1900 ዓ.ም. አዲስ አበባ

በዚህ አዋጅ ሕግ መሰረት በዓመቱ በእቅዱ ቀስቃሽ በሆኑት የውጭ አገር ተወላጆች በጃኩብ ማርና በፈረንሳይው ሊዮን ሸፍኬ መሪነት በመሃንዲሱ ያውም እርዳታ የመጀመሪያው የአዲስ አበባ ቅየሳና ምዝገባ/ ካዴስትራል ሰርቪስ/ በ1909 ዓ.ም. ተጀመረ። ቀጥለውም ንጉሡ በአዲሱ ካዴስትራል መሰረት የባለቤትነት መብት እንዲረጋገጥ አዘዙ። በትእዛዙም መሰረት በቅድሚያ

1ኛ. መሬቱ እርስት ወይም የግል ይዘታ መሆኑ እንዲረጋገጥ

2ኛ. ከቀድሞ ባለቤቱ ጋር የተደረገውን ውል የሚያረጋግጥ ማስረጃ እንዲቀርብ

3ኛ. በንጉሡ ወይም በቤተክህነቱ የተሰጠ ለመሆኑ የስጦታውን ማስረጃ ማቅረብ

4ኛ. ከባለ እርስቱ በውርስ ወይም በስጦታ የተወሰደ መሆኑን ማረጋገጥ

ይህ ከተሟላ በኋላ የመሬቱን ባለቤትነት የሚያረጋግጠው በአማርኛና በፈረንሳይኛ የተጻፈው የርስት ወረቀት የአጎራባቹ ዝርዝር በስዕል የተነደፈበት የምስክር ወረቀት ይሰጣል።

ይህን የምስክር ወረቀት ለማግኘት የቢቃ የመሬት ባለቤት የቅየሳውን ዋጋ፣ እንዲሁም በመሃንዲሱ በተገመተው ጠቅላላ የመሬት ዋጋ በሽህ ብር አምስት ብር እንዲከፍል መመሪያው ወጥቶ በሥራ ላይ ዋለ።

ይህ ዋስትና ከተረጋገጠ በኋላ የውጭ አገር ዜጎች ቤታቸውን በድንጋይ መሥራት ጀመሩ። አንድም የእንግሊዝ ኩባንያ ለውጭ ሰዎች መኖሪያ ሠፈር ለመሥራት/ለመገንባት/ፈቃድ በጠየቀ ጊዜ ዳግማዊ ምኒልክ ቤቱ ከሚያርፍበት ቦታ ላይ ዙሪያው በስፋት የዛፍ ተክል እንዲያጠቃልል ትዕዛዝ ሰጡ። ከሕጋዊው ምዝገባ ጋር ተያይዞ የአቢሲኒያ ባንክ በ1905 ተቋቁሞ ግዴታውን ለሚያሟሉ ጠያቂዎቹ ለቤት መሥሪያ የሚሆን ብድር? ሞርጌጅ/ለመስጠት ቢቃ።

የውጭ አገር ሰዎች ሁኔታ

እንደተወላጁ በልማድ የውጭ አገር ዜጎች ቦታ የመያዝ መብት ነበራቸው። ሕንዶች፣ አውሮፓውያንና አርመናውያን በአጎራቱ ውስጥ ልዩ ልዩ ቦታ ይኖሩና መሬትም ይይዙ ነበር። ሆኖም ግን ከስጋት የተላቀቁ አልነበሩም። በ1901-1902 የነበረ አንድ ሚሲዮናዊ ሲናገር "በአውሮፓ እንደምናውቀው የመሬት /የንብረት/ ትርጉም በኢትዮጵያ ውስጥ የለም። በአዲስ አበባ ውስጥ ቦታ ይዘው የተቀመጡትም ቢሆኑ በንጉሱ የተሰጣቸው መሬት በጊዜያዊነት የሚጠቀሙበት እንጂ በቋሚነት አይደሉም" ሲል ተችቷል።

ለውጭ አገር ዜጎች የመሬት መግዛቱ መብት በልጅ እያሱ ጊዜ በ1910 ዓ.ም. ተሰረዘ። ኪራይም ከ30 ዓመት በላይ እንዳይሆን ታገደ።

ዶር. ሜራብ በ1908 ዓ.ም. ላይ እንደገለጸው፤- በከተማ ዋና ቦታ፣ በገበያው ከባቢ በካሬ ሜትር ስሙኒ የሚያወጣው መሬት አንድ ብር ደረሰ፤ ከከተማው ውጭ/ጠርዝ /ላይ በሚገኘው ከባቢ ግን ተመሳሳይ መሬት የብር አንድ አስራ ስድስተኛ (1/16 ብር) ከሰባት ሳንቲም በታች ማውጣቱን ሲገልጽ፣ አንድ ብር ያወጣ የነበረው መሬት ከ15 ዓመት በኋላ በ1923 ዓ.ም. አራት ብር መድረሱን ገልጿል። ቀጥሎም የአርመኑ ነጋዴ ጋራቤድ በ1929 ዓ.ም. የገበያው ከባቢ ከ5-8 ብር ድረስ ማውጣቱን፣ ከከተማው ጠርዝ ደግሞ ከ50 ሳንቲም - አንድ ብር ማውጣቱን በመግለጽ በሃያ ዓመታት ውስጥ የዋጋው እድገት ከ8-32 እጥፍ መጨመሩን መስክሯል። ዶር. መረብም አስተያየቱን በመቀጠል አራትና አምስት ክፍል ያለው የአውሮፓውያን ቤት ከነበረንዳው የሚያሰራ ቦታ ከነአትክልት ጓሮው አንድ ሺህ ብር ሲያወጣ የቤቱም ኪራይ በወር ከ30-60 ብር ይደርስ እንደነበረ ገልጿል።

ከአጼ ሚኒሊክ ቀጥለው ለሶስት ዓመት ስልጣኑን ይዘው የነበሩት ልጅ እያሱ ሚካኤልም የከተማ ቦታንና መሬትን በሚመለከት የራሳቸው መመሪያ ነበራቸው። ከመመሪያቸው ውስጥ የውጭ አገር ድርጅትም ሆነ ዜጋ ከ30 ዓመት በላይ የመሬት ባለቤትነት መብት እንደማይኖረው የሚከለክል ነበር።

አፄ ሃይለ ሥላሴም የሚከሉት ስርዓት ምንም እንኳን ከቀድሞው የተለዩ ባይሆንም ሥረጠኛነቱ ያው የባላባታዊ ቢሆንም፣ አሳቸውም በየጊዜው ለሜሳሳው የመሬት ጥያቄ ምንም እንኳን ስር ነቀል ባይሆንም በጥገና መልክ መልስ ለመስጠት ማራ አድርገዋል። በተለይም ሕዝቡን አስመርጮት የነበረውን ግብር በሚጠለከተው ዙሪያ የሚከተለውን ማሻሻያ አዋጅ በ1940 ዓ.ም. አወጡ።

አንቀጽ 1- ማንኛውም የሚከራይ የከተማ መሬት ልኩ /መጠኑ/ በካሬ ሜትር ይሆናል፤ የገጠሩ መሬት ግን የሚጠለከታቸው በሚሻሻሉት ልኪት ይመጣናል።

አንቀጽ 2- የመሬቱ ግብር የመሬቱ ልማትና ሌላውም ታይቶ ሁለቱ አካላት በተስማሚነት መጠን ይሆናል።

አንቀጽ 3- አንድ የወጭ አገር ዜጋ ኮንትራቱ ባለቀ ጊዜ በመሬቱ ላይ ያሰፈረውን ቋሚ ንብረት /ቤትና ህንፃ/ለባለቤቱ ለመላክ/በነፃ ለመስጠት/ከተስማማ የሚፈልገውን ያህል ህንፃ ሊገነባ ይችላል።ካልሆነ ግን ወሉና ገደቡ በቅጡ መቀመጥ ይኖርበታል።

አንቀጽ 4- ከሰላሳ ዓመት በላይ መከራየት አይቻልም።ሆኖም ግን መንግሥት ከፈቀደ ሊራዘም ይችላል።

አንቀጽ 5- በእርሻ ላይ የተሰማሩ የወጭ ዜጎች የተለመደውን /ተገቢውን/አንድ አሥረኛ (1/10)ምርትና በተጨማሪ የገቢ ግብር መክፈል ግዴታው ነው።አስቀድሞ ፈቃድ ካልተሰጠ በስተቀር ምርቱን ወደ ወጭ አገር ሊልክ አይችልም።በምርቱ ላይ በአገሪቱ ሕግ መሰረት ቀረጥ ይጣልበታል።

አንቀጽ 6- ታሪካዊ ቅርስና የተፈጥሮ ሃብት የሚኝበት መሬት የመንግሥት ሃብት ሲሆን እንዳጋጣሚ በወጭ አገር ተወላጅ ይዞታ ስር ከዋለው ጤቶቹን ያለፈቃድ በድብቅ ከአገር ሊያስወጣ አይችልም። መንግሥት ተከራይ ያወጣውን ወጭ ከፍሎ መሬቱን ይወርሳል።

አንቀጽ 7- በውጭ አገር ዜጋ በያዘው ግቢ አቋርጦ የሚሄድ የመስኖ ወሃ ቢኖር ሊያገድና ሊከላከል አይችልም ።ሆኖም ግን በውሃው ሊደርስበት የሚችል ጉዳት ካለ ካሳ ሊጠይቅና ሊያገኝ ይችላል።

አንቀጽ 8- መንግሥት ለገበያ፣ ለቤተክርስቲያን፣ ለወታደራዊ ተቋም፣ ለባቡር ሃዲድና መንገድ፣ ለተመሳሳይ አገልግሎት ሊወሉ የሚፈለጉ መሬቶችን ካሳ በመስጠት መውረስ ይችላል።

አንቀጽ 9- የወጭ አገር ዜጋ በተከራየው መሬት ላይ የሚኖሩ ሰዎች ጋር ጭቅጭቅ ቢነሳ ጉዳዩ በአገሪቱ ሕግ መሰረት ይታያል።

አንቀጽ 10- ለማንኛውም የኪራይ ውል ማስፈጸሚያ ምዝገባ መክፈል ሲገባው የመሬቱ ባለቤት ከዓመት ገቢው አንድ መቶኛ (1%) ግብር ይከፍላል።

አንቀጽ 11- የወሉ የጊዜ ገደብ ሲያበቃ አከራይና ተከራይ በሚመርጣቸው፣ በየእራሱ ሁለት ተወካዮች በባለቤቱ ፈቃድ በመሬቱ ላይ የተሰሩትን ቤቶች የዋጋ ተመን ይመረምራሉ።አራቱ ለመስማማት ካልቻሉ አምስተኛ ሰው በመጨመር ለሚያሳልፈው ወሳኔ ተገዥ ይሆናሉ።ወሳኔውም የመጨረሻና የጠና ይሆናል።ካለባለመሬቱ ፈቃድና እወቀት በወጭ አገር ዜጋው የተገነቡ ቤቶች ባለመሬቱ በግዥ መልክ ለማስቀረት ካልተስማማ እንዲፈረሱ ይደረጋል።/ይፈረሳል/

ከላይ እንዳየነው በአጼ ሃይለሥላሴ መንግሥት የተቀመጠው ደንብ በተለይም በወጭ አገር ተወላጆች ስለሚያዝ መሬት የወጣው ሕግ ከሃያ አምስት ዓመት በኋላ በደርግ ከወጣውና አሁን ከ60 ዓመት በኋላ የህወሃት/ኢሕአዴግ ካወጣው የመሬት ስሪት ሕግ ጋር ሲነጣጠር ምን ያህል ለአገሪቱ ክብርና ለሕዝቡም ቅድሚያ የሰጠ እንደነበር ለመረዳት እንችላለን።ኋላ ቀር ተብሎ የሚጠራው ዘወዳዊ አገዛዝ አሁን ካለው የበለጠ ለአገሪቱ የሚቆረቆር ነበረ።በተራ ቁጥር አንቀጽ 5፣ 6፣ 7 ላይ የሰፈረውን ብንመለከት ለዚያ በቂ ማስረጃ ነው።የአሁኑ መሬቶች የአገሪቱን ለም መሬት በርካሽና በነጻ ለወጭ አገር ተባባሪዎቻቸው አሳልፈው ሰጥተዋልቸብቸብዋል፤በመቸብቸብም ላይ ናቸው።የውጭ ምንዛሬ በሚል ፈሊጥ የአገር ቋሚ ንብረቶችና ጥሪቶች ለገባያ ቀርበዋል።

የልጅ እያሱና የቀዳማዊ ሃይለስላሴ መንግስት ለወጭ ዜጎች የመሬት መብት ከሰላሳ ዓመት አይበልጥም ነበር፤በአሁኖቹ ግን ዘጠና ዘጠኝ ዓመት ሆኗል።የመሬት ባለቤት ሕዝብ ሳይሆን መንግስት ሆኗል።፤ ሕዝብ

የመንግስት ጭ ሰኛ ነው ማለት ነው። ሕዝብ በግዥና በወርስ ለብዙ ዓመታት የያዘውን መሬት ካለምንም ልዩጭና ካሳ እየተነጠቀ ሜዳላይ እንዲወድቅ ሆኗል። ተለዋጭም ቢሰጠው ጠፍና ከነበረው የመሬት ማጠን በአስር እጅ ያነሰ ነው። ሌላው ዘዴ ነዋሪው በማይችለው የግንባታ ፕላን ማስጨነቅና ቦታውን በስብብ ባስባቡ ነጥቆ በማባረርና ለባለሀብት መሸጥ የመንግሥት ባለሥልጣኖቹ አንዱና ዋናው የገቢ ምንጭ ሆኗል። በስልጣን ላይ ያለው ቡድን ከአገሩ ደሃ ሕዝብ ይልቅ ዋስትና የሚሰጠውና የሚጠቅመው የአግር ውስጥና የወጭ አገር ባለሀብቶችን ነው። የወንዝና የሙከራ ወሃዎች እንዲበከሉ ወይም አቅጣጫ ጭቻውን እንዲቀይሩ፣ የወጭ አገር ባለሀብቱ እንደሚፈልገው እንዲያዝባቸው ተፈቅዶለታል። ፤ የሚያመርተውንም ምርት ካለምንም ገደብና ቁጥጥር እንዲሁም ግብር ሳይከፈልበት ወይም ለይስሙላ ትንሽ ግብር ከፍሎ ወደ ፈለገው አገር አወጥቶ የሚሸጥና የሚጠቀም መብቱ ተጠብቆለታል። ሕዝቡ ግን የበይ ተመልካች ሆኖ፣ የሚመረተውን ሳይቀምስ በርሃብ እንዲያልቅ ተፈርዶበታል። የምርት አቅርቦቱ በመመናመኑ የገባዬው ግሽበት ጣራ ነክቷል። ከሕዝቡ የመግዛት አቅም ጋር አይመጣጠንም። በወሬ ደረጃ ግን አገሪቱ ከ10% በላይ እድገት አምጥታለች እዩተባለ ይደሰኮራል። የሆቴሎች መስፋፋትና እዚህና እዚያ የተገተሩ ሕንጻዎች፣ ጥራታቸውና ጥንካሬያቸው እንዲሁም አዝላቂነታቸው ያልተረጋገጠላቸው መንገዶችና ድልድዮች የመሸፈኛ ካባ ሆነው ሕዝቡንና የውጭውን ዓለም ሕዝብ እያደናገሩት ነው። እንደእውነቱ ከሆነ የሕዝቡ ኑሮ ያው በገሌ ነው። ለገሌ የማደሩ ሳይሆን እንደ ሰው በአገሩ መሬት ላይ የመኖሩ ዋስትናው በጎሳ ፖለቲካ ምክንያት አደጋና ፈተና ውስጥ ገብቷል።

ሕዝብ ቤት ሳይኖረው ብርድና ሙቀት፣ ከረምትና በጋ እዩተፈራረቀበት ይኖራል። ይህም ኑሮ ሆኖ በጎሳ ማንነቱ ከኖረቤት ቦታ እየተፈናቀለና ደሳሳ ቤቱን እየተነጠቀና እየተመዘበረበት ካለበት ደረጃ ላይ ደርሶናል። አዲስ አበባ በደምና በላባቸው የመሰረቷት የኗሪዎቿ ሳትሆን፣ በኢትዮጵያ ሕዝብ ሃብትና ወጭ የተገነባች መሆኗ ተዘንግቶ፣ የእኔ ብቻ ነው ባይ የጠባብ ጎሰኞች ወንበዴ የሚፈነጭባት ከተማ ሆናለች።

አዲስ አበባ የኢትዮጵያ ሕዝብ መዲና ነች!

አዲስ አበባ የአንድ ነጠላ ጎሳ ንብረት አይደለችም!!

የአዲስ አበባ ኑዋሪ መብቱ ይከበር!!!

አገሬ አዲስ